

Wyrok z dnia 22 czerwca 2006 r., V CSK 70/06

1. Reguły wykładni oświadczeń woli należy stosować nie tylko do ustalenia treści złożonych oświadczeń woli, ale także do stwierdzenia, czy dane zachowania stron stanowią oświadczenia woli;

2. W razie naruszenia upoważnienia do uzupełnienia weksla *in blanco* przez wpisanie wyższej sumy od kwoty wierzytelności, dla której zabezpieczenia weksel *in blanco* został wręczony, osoba na nim podpisana staje się zobowiązana wekslowo w granicach, w jakich tekst weksla jest zgodny z upoważnieniem.

Sędzia SN Henryk Pietrkowski (przewodniczący)

Sędzia SN Zbigniew Kwaśniewski

Sędzia SN Kazimierz Zawada (sprawozdawca)

Sąd Najwyższy w sprawie z powództwa "K.B.", spółki z o.o. w W. przeciwko Kazimierzowi M. i Magdalenie M. o zapłatę, po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej w dniu 22 czerwca 2006 r. skargi kasacyjnej pozwanych od wyroku Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z dnia 7 września 2005 r.

oddalił skargę kasacyjną oraz zasądził od pozwanych solidarnie na rzecz strony powodowej kwotę 3126 zł tytułem zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego.

Uzasadnienie

Sąd Okręgowy nakazem zapłaty z dnia 20 września 2002 r. zasądził solidarnie od małżonków Kazimierza M. i Magdaleny M. na rzecz „K.B.”, spółki z o.o. w W., kwotę 469 391,77 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 26 sierpnia 2002 r. Po rozpoznaniu zarzutów pozwanych Sąd Okręgowy wyrokiem z dnia 8 listopada 2004 r. obniżył zasądzoną kwotę do kwoty 188 119,39 zł, a odsetki ustawowe od tej sumy zasądził od dnia 27 sierpnia 2002 r.

Wyrokiem z dnia 7 września 2005 r. Sąd Apelacyjny oddalił apelację pozwanych od wyroku Sądu Okręgowego, ustalając, że w dniu 17 listopada 2000 r. pozwany wręczył powódce weksel *in blanco* podpisany przez niego jako wystawcę, a przez pozwaną jako poręczycielkę, wraz z deklaracją wekslową upoważniającą powódkę do wypełnienia weksla w każdym czasie na sumę odpowiadającą zadłużeniu Jerzego Z. wobec powódki z tytułu niezwrócenia jej kwot otrzymanych na prowadzenie działalności gospodarczej na terenie Niemiec oraz przekroczenia granic pełnomocnictwa do dysponowania środkami pieniężnymi zgromadzonymi na rachunku bankowym powódki; powódka deklarację wekslową otrzymała także od pozwanej. Pełnomocnictwo dla Jerzego Z. do dysponowania środkami pieniężnymi zgromadzonymi na rachunku bankowym powódki zostało wystawione w dniu 21 listopada 2000 r. Kiedy oczywiste stało się zadłużenie Jerzego Z. wobec powódki, pozwany – który korzystał z pomocy Jerzego Z. przy wykonywaniu swego zobowiązania względem powódki – poręczył zapłatę jego długu. Było to poręczenie nie za dług przyszły, lecz za dług istniejący, skonkretyzowany co do wysokości. Podpisana przez pozwanego deklaracja wekslowa wręczona powódce określała zadłużenie Jerzego Z. w dniu 1 listopada 2000 r. na kwotę 127 846,09 zł oraz upoważniała powódkę do objęcia sumą wekslową również odsetek ustawowych od tej kwoty. Zgodnie z brzmieniem deklaracji wekslowej, data płatności weksla mogła być przez powódkę określona według swego uznania. Powódka wypełniła otrzymany blankiet wekslowy, wpisując jako sumę wekslową – kwotę 469 391,77 zł, jako termin wystawienia – 17 listopada 2000 r., jako termin płatności przyrzeczonej sumy wekslowej – 26 sierpnia 2002 r., jako remitenta – siebie. Zastrzegła także, że weksel jest płatny w Banku Zachodnim S.A., Oddział w W. Kwota 188 119,39 zł zasądzona wyrokiem Sądu Okręgowego, uznanym przez Sąd Apelacyjny za trafny, obejmuje wymienioną w deklaracji wekslowej sumę zadłużenia Jerzego Z. (127 846,09 zł) oraz odsetki ustawowe od tej sumy za okres do dnia 26 sierpnia 2002 r.

Pozwani, skarżąc wyrok Sądu Apelacyjnego w całości, jako podstawy kasacyjne przytoczyli naruszenie art. 233 § 1 w związku z art. 382 § 1 oraz art. 328 § 2 w związku z art. 391 § 1 k.p.c. przez dokonanie ustaleń odmiennych od ustaleń Sądu pierwszej instancji bez wskazania na niekompletność lub wadliwość ustaleń Sądu pierwszej instancji oraz bez podania dowodów lub innych źródeł tych ustaleń, naruszenie art. 65 § 1 i 2 w związku z art. 878 k.c., przez przyjęcie istnienia ważnie zawartej umowy poręczenia uzasadniającej wystawienie weksla przez pozwanego

(stosunek podstawowy), naruszenie art. 6 k.c. przez przyjęcie, że powódka, pomimo nieprawidłowego wystawienia weksla *in blanco*, nie była obowiązana dowieść istnienia roszczenia ze stosunku podstawowego, oraz naruszenie art. 1 i 101 ustawy z dnia 28 kwietnia 1936 r. – Prawo wekslowe (Dz.U. Nr 37, poz. 282) w związku z art. 65 § 1 k.c. przez uznanie dokumentu dołączonego do pozwu za weksel własny, pomimo nieposiadania wszystkich cech weksla własnego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Z art. 382 i związanego z nim art. 381 k.p.c. – przepisów ujmujących postępowanie apelacyjne jako kontynuację merytorycznego rozpoznania sprawy – wynika, że wyrok sądu drugiej instancji musi opierać się na ustalonej samodzielnie przez ten sąd podstawie faktycznej i prawnej. Ustalenia faktyczne sądu drugiej instancji mogą opierać się na materiale zebrany w postępowaniu przed sądem pierwszej instancji i postępowaniu apelacyjnym albo na materiale zebrany wyłącznie w postępowaniu przed sądem pierwszej instancji. Opierając się jedynie na materiale zgromadzonym przez sąd pierwszej instancji, sąd apelacyjny może nie tylko potwierdzić ustalenia faktyczne dokonane przez sąd pierwszej instancji, ale także dokonać dodatkowych lub odmiennych ustaleń faktycznych (por. uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 23 marca 1999 r., zasada prawna, III CZP 59/98, OSNC 1999, nr 7-8, poz. 124, postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 7 lipca 1999 r., I CKN 504/99, OSNC 2000, nr 1, poz. 17 i z dnia 4 października 2002 r., III CZP 62/02, OSNC 2004, nr 1, poz. 7 oraz wyrok Sądu Najwyższego z dnia 13 listopada 2003 r., IV CK 183/02, nie publ.). Stan faktyczny sprawy może m.in. obejmować ustalenia sądu dotyczące złożenia przez strony oświadczeń woli o określonej treści, w szczególności – prowadzących do zawarcia umowy.

Według tradycyjnego poglądu, dominującego w piśmiennictwie i orzecznictwie, na gruncie obcych ustawodawstw obowiązujących dawniej na ziemiach polskich, a później w piśmiennictwie i orzecznictwie na gruncie prawa polskiego, należy odróżnić ustalenie złożenia oświadczenia woli (zawarcia umowy) od jego wykładni. W myśl tego poglądu, najpierw, stosując jedynie normy postępowania cywilnego o dowodach, należy ustalić, czy oświadczenie woli w ogóle zostało złożone (umowa zawarta), a następnie, w drodze wykładni ustalić sens złożonego oświadczenia woli (zawartej umowy).

W nowszych opracowaniach, także polskich, trafnie zakwestionowano podstawy wspomnianego rozróżnienia i wyprowadzanych z niego konsekwencji. Wykazano, że reguły wykładni oświadczeń woli należy stosować nie tylko przy ustalaniu treści złożonych oświadczeń woli, ale także przy ustalaniu, czy dane zachowania stron stanowią oświadczenia woli. W szczególności wyjaśniono, że uwzględniając, iż oświadczenie woli należy do kategorii faktów, których cechą charakterystyczną jest posiadanie znaczenia wynikającego z przyjętych reguł interpretacji, można złożyć tylko oświadczenie o określonej treści. Bez odwołania się więc również do reguł wykładni oświadczeń woli nie można rozstrzygnąć, czy określone zachowania stron stanowią oświadczenia woli. (...) Zapatrywanie, że reguły wykładni oświadczeń woli należy stosować nie tylko przy ustalaniu treści złożonych oświadczeń woli, ale także przy ustalaniu, czy dane zachowania stron stanowią oświadczenia woli, znalazło wyraz również w niektórych orzeczeniach Sądu Najwyższego (por. uchwała z dnia 11 września 1997 r., III CZP 39/97, OSNC 1997, nr 12, poz. 191, wyroki z dnia 29 października 1997 r., II CKN 365/97, OSNC 1998, nr 4, poz. 66, z dnia 28 maja 1998 r., III CKN 531/97, OSNC 1999, nr 1, poz. 13, z dnia 12 października 2000 r., IV CKN 144/00, OSNC 2001, nr 4, poz. 60, z dnia 25 marca 2004 r., II CK 116/03, "Izba Cywilna" 2004, nr 10, s. 33, i z dnia 8 października 2004 r., V CK 670/03, OSNC 2005, nr 9, poz. 162). (...)

Według zapatrywania opowiadającego się za stosowaniem reguł wykładni oświadczeń woli nie tylko do ustalania treści złożonych oświadczeń woli, ale także do stwierdzenia, czy dane zachowania stron stanowią oświadczenia woli, trzeba więc za składniki stanu faktycznego sprawy uznać ustalenia dotyczące oznaczonych zachowań stron i ich kontekstu (dokonywane według reguł dowodowych postępowania cywilnego) oraz stwierdzenia uznające te zachowania za oświadczenia woli o określonej treści (dokonywane według miarodajnych reguł wykładni oświadczeń woli). Nie można natomiast zaliczyć do stanu faktycznego kwalifikacji czynności prawnych stron w celu ich subsumcji pod właściwe przepisy dla wyznaczenia skutków prawnych (art. 56 k.c.). Prawnonaturalna koncepcja ujmująca kwalifikację czynności prawnej w kategoriach wykładni oświadczeń woli jest przebrzmiała. Kwalifikacji czynności prawnej dokonuje sąd, nie będąc w tym względzie związany stanowiskiem stron (por. np. uzasadnienie uchwały składu siedmiu sędziów – zasady prawnej – z dnia 19 sierpnia 1988 r., III AZP 4/88,

OSNCP 1989 nr 2, poz. 22 oraz wyrok Sądu Najwyższego z dnia 12 października 2000 r., IV CKN 144/00).

Elementami stanu faktycznego stanowiącego podstawę zaskarżonego wyroku są zatem – w szczególności – ustalenia dotyczące wyrażenia przez pozwanego zamiaru spłaty powódce zadłużenia Jerzego Z. z tytułu niezwrócenia powódce kwot otrzymanych na prowadzenie działalności gospodarczej na terenie Niemiec oraz przekroczenia granic pełnomocnictwa do dysponowania środkami pieniężnymi zgromadzonymi na rachunku bankowym powódki, wysokości tego zadłużenia w dniu 1 listopada 2000 r., zamiaru spłaty przez pozwanego zadłużenia Jerzego Z. tylko do wysokości kwoty, na którą zadłużenie to opiewało w dniu 1 listopada 2000 r., złożenia przez pozwanego podpisu na blankiecie weksla w celu zagwarantowania powódce spłaty przez Jerzego Z. jego długu wobec powódki, wręczenia powódce tego blankietu wraz z deklaracją wekslową, a także upoważnienia powódki do uzupełnienia otrzymanego blankietu do wysokości kwoty zadłużenia Jerzego Z. określonej w deklaracji wekslowej wraz z odsetkami ustawowymi od tej kwoty. Nie wchodzi natomiast w zakres stanu faktycznego stanowiącego podstawę zaskarżonego wyroku przyjęta przez Sąd Apelacyjny kwalifikacja czynności prawnej stron wyrażającej zamiar pozwanego spłaty powódce wspomnianego zadłużenia Jerzego Z. jako poręczenia w rozumieniu kodeksu cywilnego za dług istniejący, skonkretyzowany co do wysokości.

Tymczasem istotą podniesionego w skardze kasacyjnej zarzutu naruszenia art. 233 § 1 w związku z art. 382 § 1 oraz art. 328 § 2 w związku z art. 391 § 1 k.p.c. są twierdzenia wiążące ten zarzut z przyjęciem przez Sąd Apelacyjny kwalifikacji różniącej się od kwalifikacji Sądu Okręgowego tym, że Sąd ten dostrzegł w czynności prawnej stron wyrażającej zamiar pozwanego spłaty powódce zadłużenia Jerzego Z. wobec powódki poręczenie za dług przyszły. Zarzut ten w rzeczywistości nie odnosi się więc do ustaleń faktycznych stanowiących podstawę zaskarżonego wyroku. Nie ma zatem podstaw do rozpatrywania warunków dopuszczalności dokonania w postępowaniu apelacyjnym odmiennych ustaleń faktycznych wyłącznie na podstawie materiału zebranego przez sąd pierwszej instancji, ani sposobu stwierdzenia tych warunków w uzasadnieniu wyroku sądu drugiej instancji (art. 328 § 2 w związku z art. 391 § 1 k.p.c.). (...)

Należy ponadto zaznaczyć, że skorygowanie przez Sąd Apelacyjny kwalifikacji przyjętej w wyroku Sądu Okręgowego było trafne. Ocena prawna Sądu

Okręgowego, że pozwany udzielił poręczenia za dług przyszły, wynikała z braku ścisłego odróżnienia poręczenia pozwanego w rozumieniu kodeksu cywilnego za dług Jerzego Z. do wysokości określonej kwoty od wekslowego zobowiązania pozwanego gwarantującego spłatę przez Jerzego Z. nie tylko tej kwoty, ale i przypadających od niej odsetek ustawowych.

Prawidłowość kwalifikacji, że pozwany udzielił poręczenia za dług istniejący, skonkretyzowany co do wysokości, przesądza zarazem bezzasadność zarzutu naruszenia art. 878 § 1 k.c., w odniesieniu zaś do powołanego w związku z tym przepisem art. 65 § 1 i 2 k.c., należy przypomnieć, że reguły wynikające z art. 65 k.c. są stosowane na etapie wykładni oświadczeń woli, a nie na etapie kwalifikacji czynności prawnej. Nawet w razie przyjęcia, jak wywodzą skarżący i jak uznał Sąd Apelacyjny, że u podstaw zobowiązania wekslowego pozwanego leżały dwa stosunki prawne – nie tylko dług Jerzego Z. względem powódki z tytułu niezwrócenia powódce kwot otrzymanych na prowadzenie działalności gospodarczej na terenie Niemiec oraz przekroczenia granic pełnomocnictwa do dysponowania środkami pieniężnymi zgromadzonymi na rachunku bankowym powódki, ale także poręczenie przez pozwanego powódce spłaty tego długu przez Jerzego Z. – i że w związku z tym istnienie obu tych stosunków stanowiło przesłankę prawidłowego uzupełnienia przez powódkę weksla *in blanco*, to nie było podstaw do stwierdzenia, iż przesłanka ta nie ziściła się wskutek nieważności poręczenia pozwanego z powodu naruszenia art. 878 § 1 k.c.

Należy podzielić wyrażany w piśmiennictwie oraz orzecznictwie pogląd, że w razie naruszenia upoważnienia do uzupełnienia weksla *in blanco* przez wpisanie w nim wyższej sumy od kwoty wierzytelności, dla której zabezpieczenia został on wręczony, osoba na nim podpisana staje się zobowiązana wekslowo w granicach, w jakich tekst weksla jest zgodny z upoważnieniem (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 26 stycznia 2001 r., II CKN 25/00, OSNC 2001, nr 7-8, poz. 117 i z dnia 9 grudnia 2004 r., II CK 170/04, nie publ.). Sądy rozpoznające sprawę trafnie więc przyjęły, że uzupełnienie przez powódkę weksla *in blanco* o kwotę wyższą od tej, na której wpisanie pozwalała deklaracja wekslowa, nie spowodowało, iż zobowiązanie wekslowe pozwanego w ogóle nie powstało, lecz uległo ograniczeniu jedynie do wysokości kwoty mieszczącej się w ramach upoważnienia. Tym samym nie do zaakrobowania są twierdzenia skargi kasacyjnej, że nakaz zapłaty wobec pozwanych mógł być utrzymany w mocy co do kwoty zasądzonej przez Sąd

Okręgowy tylko w razie udowodnienia przez powódkę, zgodnie z art. 6 k.c., faktów świadczących o istnieniu w tym rozmiarze jej roszczenia wynikającego ze stosunku podstawowego, które miało być zabezpieczone wystawieniem weksla. Leżące u podstaw tych twierdzeń stanowisko zajęte w uzasadnieniu uchwały połączonych Izb Cywilnej oraz Pracy i Ubezpieczeń Społecznych z dnia 24 kwietnia 1972 r., III PZP 17/70 (OSNCP 1973, nr 5, poz. 72) nie odnosi się do sytuacji występującej w sprawie. Stanowisko to ma na względzie jedynie przypadki, w których roszczenie wekslowe nie miało w zakresie uwzględnionym w nakazie zapłaty uzasadnionych podstaw, ma natomiast w tym zakresie uzasadnione podstawy, dowiedzione przez powoda, roszczenie ze stosunku podstawowego wobec roszczenia wekslowego.

Nie może też odnieść zamierzonego skutku ostatni z wymienionych w skardze kasacyjnej zarzutów, dotyczący wadliwego uznania dołączonego do pozwu dokumentu za weksel własny. Podstawę tego zarzutu stanowi nieuzupełnienie przez powódkę w otrzymanym urzędowym blankiecie wekslowym słowa „zapłać”. Zdaniem skarżących jest to brak w zakresie formy, nie pozwalający rozstrzygnąć, czy załączony dokument stanowi weksel własny, czy też weksel trasowany. Według jednak utrwalonego orzecznictwa aprobowanego w piśmiennictwie, nie można uznać wymaganej przez prawo wekslowe formy za niespełnioną tylko z powodu błędów ortograficznych lub gramatycznych, albo z powodu użycia niewłaściwego wyrazu lub niewłaściwej formy gramatycznej, jeżeli całość tekstu nie pozostawia wątpliwości, że jest on zgodny z przepisami prawa wekslowego (orzeczenie Sądu Najwyższego z dnia 28 czerwca 1935 r., C III 231/34, OSP 1936, poz. 310; por. także orzeczenia Sądu Najwyższego z dnia 13 stycznia 1933, C III 231/32, Zb.Urz. 1933, nr 1, poz. 25, z dnia 3 listopada 1933 r. – 19 stycznia 1934 r., C III 46/33, Zb.Urz. 1934, nr 6-7, poz. 359, z dnia 28 czerwca 1935 r., C II 559/35, Zb.Urz. 1936, nr 1, poz. 29, uchwała Sądu Najwyższego z dnia 23 kwietnia 1993 r., III CZP 7/93, OSNC 1993, nr 11, poz. 199 i wyrok Sądu Najwyższego z dnia 23 stycznia 1998 r., I CKN 431/97, OSNC 1998, nr 7-8, poz. 130).

Z przedstawionych przyczyn Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. oddalił skargę kasacyjną.